

El gripau (*Bufo bufo*) (ALDC, VII, 1611. El gripau)

El *gripau* (s. XVII) és un ‘amfibi cobert d’una pell berrugosa, sovint amb glàndules que contenen líquid irritant (que alguns consideren verinós 32, 63, 113 i Gomis, 2014: 345), de costums menys aquàtics i moviments més lents i feixucs que la granota; és d’aspecte repulsiu’; el mot és d’origen incert: el *DECat* el considera una “vella importació ultrapirinenca” relacionada amb l’oc. *grapaut* i el fr. *crapaud*, on es rebutja la procedència del fr. ant. *crape* ‘brutor’, per la pell aspra i rugosa, i s’accepta millor un der. de *grappe* ‘ganxo, urpa’ (< germ. KRAPPA), per les potes corbes i fastigoses de la bestiola (la *i* podria ser deguda al bearnès *gripà* ‘enganxar’ i *gripo* ‘escurçó’ i a l’arag. *grípia* ‘escurçó’ [*DECat*]); var.: *gripal* 49, 53, 113, 114; *grapau*, *grapal* 24, 27, 30, 33, 40, 41, 44, 88, 91, 92, 96, 97, 104, 105, 109, 110, 112 (Torra, 1653: *grapalt* o *grapaut*); *galipau* 38, 46, 50, 55, 60, encreuament de *galàpet* i *gripau*. *Calàpet* (s. XIV) podria provenir d’un preromà hispànic *CALAPPACU, parent de *CARAPACCIA ‘carabassa’; var.: *clàpet* 71, amb síncope vocàlica; *calàpot* 75, 78-82, *calàput* 36, *qu[e]làpot* 76, amb pas de [kə]- > [ke]-, propi del parlar de Sineu; *escalàput* 25, 32, 42, amb el segment inicial *es-* potser analògic al d’altres noms d’animals (*escurçó*, *esfardatxo*); *calapetó* 81, dim., quan l’amfibi és petit; *escalipatxo* 37 sembla un encreuament de *escalàpet* i *fardatxo* ‘llangardaix’, però aquest mot pertany a una àrea allunyada (cf. mapa 1057). La sonorització de la *c-* inicial ha donat aquests resultats: *galàpet*, *glàpet* 6, 51, *galàpit* 121, amb tancament de [e] > [i], i *galàput* 26, 31, 42, *esgalàput* 17, aquest amb el segment inicial *es-*, com en *esgalàpet* 16; i, amb canvi d’accent, *galapat* 98, 101, 106, 107 (var. *garapat* 101, amb intercanvi de líquides), on podria haver-hi presència del suf. *-at* (< -ATTU) que tenia valor dim. (cf. *mulat* ‘matxo jove’), però no necessàriament; on sí que s’ha afegit un suf. dim. és en *galap[ɔ]t* 18, referit al ‘petit del gripau’, assentat en l’àrea sept. d’aquest suf. dim. (*peixot* ‘peixet’).

Sapo (s. XIV), per la seva doc. ant. (O. Pou, 1575: “*çapo* o *calàpot* de aygua; Escrig, 1851: *sap* o *sapo*),

costa de considerar-lo un castellanisme. Coromines després de suggerir un possible origen preromà o un mossarabisme, s’inclina més per una creació expressiva, a partir de *SAP/ZAP*, que imitaria el soroll que fa l’animal en caure de panxa en una bassa o en terra mullada o bé del soroll del peu humà que el trepitja (*DECH*); var.: *sàpol* 90, resultat de l’alternança *-o/-ol* de mots com *ninxo/nínxol*, *llombrigo/llombrígol*, etc.; *sàput* 102, 111, 113, 117, 119, 120, 123, amb dental epítètica, que apareix amb certa freqüència en mots acabats en vocal àtona (dial. *càntut* ‘canto’, *ímpetut* ‘ímpetu’, etc.), dental que es pot sonoritzar en un der. (*sapudets* 111); [θ]*apo* 132, 134, 138, amb fonetisme arag. ([θ]*ap* 100, forma catalanitzada, potser a partir del pl. [θ]*aps*); *sap[ɔ]t* 165, amb canvi d’accent que recau sobre el suf. pejoratiu en aquesta àrea (cf. el dim. *sapet* 160). *Tòtil* 18, 34 és d’origen onomatopèic (alguns escriptors parlen del seu “flauteig” o “concert aflautat”), com la var. *còtil* 24, 45; és més petit que el gripau (18, 24, 34) (“surt quan plou” 181) i podria referir-se al *gripau* *llevadora* (*Alytes obstetricans*).

La semblança amb la *rana* ‘granota’ (< RANA, cf. mapa 1055) ha generat *ranot* 190 i, amb equivalència *-[t] = -[k]*, *ranoc* 116, 157, 165/*renoc* 153, 162, 175 (s. XIV), a causa de la fluctuació de *a/e* àtones (*r[ɔ]nec* 181, per metàtesi i canvi d’accent); *ranoc*, encreuat amb *granota*, ha donat *granoc* 174.

L’alg. *rospo* 85 és un manlleu a l’it. *rospo*, on és d’etimologia incerta.

Per a la distribució i comentari lingüístic sobre els noms romànics de ‘gripau’, veg. Augusto, 2009.

En la distribució areal, *gripau* i el seu antecessor *grapau* ocupen bona part del Principat, que comparteixen amb *galàpet*, a l’oest i est, i amb un apèndix peninsular de *calàpet*, que és general en tot el bal. *Sapo* comença a la zona ponentina i baixa, compacta, per tot el val.

Són mots normatius *gripau*, *calàpet*, *galàpet* i *tòtil*, des del *DOrt*, 1917.